Lauri Kajanoja
Valtiovarainministeriö

23.1.2023

Lausunto tarkastusvaliokunnalle. Asia: K 25/2022 vp Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle: Finanssipolitiikan valvonnan ja tarkastuksen vaalikausiraportti 2019-2022

VTV:n raportti on yksityiskohtainen kuvaus vaalikauden tapahtumista ja finanssipolitiikasta. Yleisesti ottaen raporttia voi pitää hyödyllisenä koontina. Raportissa esitetyt näkemykset ovat laajasti tasapainoisia ja perusteltuja. VM on lausunut monista raporttiin liittyvistä kysymyksistä VTV:lle jo aiemmin, ja VTV on ottanut VM:n arvioita huomioon.

Raportissa esitetään myös tärkeitä suosituksia jatkoa ajatellen. Niihin sisältyy se, että rakenteellisten uudistusten lisäksi tulisi toteuttaa suoria julkisiin tuloihin ja menoihin vaikuttavia toimia ja että näiden tulisi perustua kattaviin kartoituksiin julkisten tulojen ja menojen rakenteista ja vaikutuksista. VM jakaa tässä VTV:n näkemyksen ja on aloittanut näiden toimien valmistelun.

Hallituksen tavoitteena on ollut toteuttaa aktiivista ja vastuullista finanssipolitiikkaa, joka mitoitetaan suhdannetilanteen edellyttämällä tavalla. Finanssipolitiikkaa on tällä vaalikaudella hallinnut erityisesti kriiseihin reagointi ja kriisien hoitaminen. Etenkin koronapandemian, Venäjän hyökkäyssodan ja niiden seurausten takia suhdannetilanne on vaihdellut rajusti, minkä VTV tuo raportissaan esiin. Kansallisiin ja EU:n finanssipolitiikan sääntöihin ja niiden soveltamiseen on otettu käyttöön poikkeusmekanismeja.

Eduskuntavaalikauden alussa pandemian hoitoon liittyi merkittäviä uusia julkisen talouden menoja. Vaalikauden lopulla turvallisuusympäristön muutoksesta johtuminen varautuminen vaatii myös panostuksia. Lisäksi hallitus toteutti myös muita pysyviä ja väliaikaisia julkiseen talouteen vaikuttavia toimia.

VTV arvioi tulevia kansallisen finanssipolitiikan tavoitteita ja keinoja ja huomioi, että toimenpiteitä valitessa tulisi olla käytössä mahdollisimman laaja tietoperusta. Hallituksen tulisi VTV:n mukaan hyödyntää päätöksenteossaan mahdollisimman kattavia kartoituksia julkisten menojen ja tulojen rakenteista ja vaikutuksista. Tämä suositus on perusteltu.

VTV:n mukaan on jatkossa tärkeää, että kehysjärjestelmään sitoudutaan valtiontalouden suunnittelun välineenä ja että kehysjärjestelmää kehitetään pitäen samalla kiinni sen todetuista vahvuuksista. VTV mainitsee, että Suomessa käytössä oleva kehyssääntö eroaa läpinäkyvyydessään ja ennustettavuudessaan edukseen monissa muissa Euroopan maissa olevista kehysjärjestelmistä ja menosäännöistä. Myös VM näkee, että kehysjärjestelmän tulee jatkossakin olla keskeinen käytännön työkalu hallituksen finanssipoliittisessa päätöksenteossa. Se on budjettipäätösten raamittamisessa konkreettinen, jo usean vaalikauden ajan käytössä ollut instrumentti, joka soveltuu hyvin budjettivalmistelun nopeatempoisiinkin tilanteisiin. Kehysjärjestelmää on hyvä kuitenkin joiltain osin selkiyttää. VM:n julkisen talouden ohjausta kehittänyt työryhmä on marraskuussa 2022 julkaistussa raportissaan tehnyt tähän liittyen ehdotuksia.

VTV esittelee näkemystä suhdannetilanteesta kehittämänsä suhdanneindikaattorin avulla. VM pitää hyvänä, että suhdannetilanteen tarkasteluun on kehitetty eri mittareita, kuten VTV:n suhdannetilan lämpökartta. VTV tuo esiin raportissa, että suhdanteen arviointiin

tuotantokuilun avulla liittyy paljon epävarmuutta. VM tunnistaa tuotantokuiluarvioihin liittyvän merkittävän epävarmuuden ja on yhtä mieltä VTV:n kanssa siitä, että suhdannetilannetta on arvioitava monipuolisesti. VM:n arvio talouskehityksestä ja suhdannetilanteesta perustuukin ennustetta laatiessa monipuoliseen tarkasteluun mm. toimialoittaisesta, työmarkkinoiden, hintojen ja huoltotaseen erien kehityksestä.

Tulevan eduskuntavaalikauden haasteista

Tulevalla eduskuntavaalikaudella haasteita talous- ja finanssipolitiikassa liittyy julkisen talouden vakauttamiseen, kuten myös VTV on nostanut raportissaan esiin. On tarpeen päättää merkittävistä toimenpiteistä sekä talouskasvun ja suotuisan työllisyyskehityksen edellytysten parantamiseksi että julkisen talouden vahvistamiseksi. Samaan aikaan on otettava huomioon muuttuneeseen turvallisuuspoliittiseen ympäristöön liittyvät menotarpeet ja jatkettava vihreän siirtymän viemistä eteenpäin.

Pitkäaikainen talouskehityksen ja julkisen talouden heikkous asettaa tulevalla eduskuntavaalikaudella suomalaiset päätöksentekijät vaikeiden valintojen eteen. Julkinen talous on ollut alijäämäinen vuodesta 2009 lähtien, ja väestö ikääntyy. Koronapandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan ovat luoneet lisää ongelmia, ja tällä hetkellä talousnäkymiä varjostaa etenkin energiahintojen kallistuminen. Korkotaso on noussut, ja julkinen velka on kasvanut yli 70 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Riski julkisen talouden umpikujasta tulevina vuosina on todellinen.

Julkisen talouden vahvistamistarve on kasvanut niin suureksi, että sen vuotuista rahoitusasemaa on syytä eri tavoin kohentaa vähintään 9 miljardin euron verran kahden seuraavan eduskuntavaalikauden aikana. Kuuden miljardin euron vakauttaminen tulevalla vaalikaudella ja kolmen miljardin euron vakauttaminen sitä seuraavalla vaalikaudella tasapainottaisi julkisen talouden, pysäyttäisi velkasuhteen nousun ja myös kuroisi lähes umpeen pitkän aikavälin kestävyysvajeen. Tarvetta jäisi vielä pitkällä aikavälillä vaikuttaville toimille.

Julkisen talouden vahvistamisen lykkääminen tarkoittaisi, että myöhemmin tarvittaisiin vielä merkittävämpiä toimia. Tällöin hyvinvointivaltion palvelulupauksesta olisi entistä vaikeampi pitää kiinni.

Koska julkista taloutta on tarpeen vahvistaa nopeasti ja merkittävästi, suuri merkitys vahvistamisessa on julkisia menoja ja tuloja koskevilla suorilla sopeutustoimilla. Niiden lisäksi Suomi tarvitsee kunnianhimoisia rakenteellisia uudistuksia, jotka vahvistavat työllisyyttä, talouskasvua ja julkista taloutta.

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjumiseksi talouden rakenteita on uudistettava nopeasti. Strategian tulee olla sellainen, että se mahdollistaa sekä ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjunnan, että talouskasvun vauhdittamisen ja julkisen talouden vahvistamisen. Tästä syystä vihreässä siirtymässä on tärkeää käyttää kustannustehokkaita ohjauskeinoja. Niillä saavutetaan siirtymän tavoitteet ja tuetaan samalla taloudellista hyvinvointia.